

MEFESZ – a 20. század legjelentősebb hallgatói demokráciakísérlete

JANCSÁK CSABA:

Az 1956-os forradalom indítósíkrája. A szegedi MEFESZ

Belvedere Meridionale, Szeged, 2016.

Az 1956-os forradalom szegedi indítósíkrájának, az 1956. október 16-án megalakult egyetemi szervezetnek, a MEFESZ-nek állít emléket Jancsák Csaba a 2016-ban megjelent, *Az 1956-os forradalom indítósíkrája. A szegedi MEFESZ.* címet viselő kötetében. A szakmai alaposágú, mégis könnyed stílusú könyv, mely a második világháború utáni első alulról építkező társadalmi szervezetének, a szegedi MEFESZ-nek 60. évfordulójára íródott, a téma eddigi legalaposabb feldolgozása. A 2016-ban megjelent kötet megírásának nemcsak a kerek évforduló adott apropót, hanem Jancsák Csaba ifjúságszociológiai kutatásai is, melyek nemzeti múltunk egyes halványuló elemeinek a kollektív emlékezetben való továbbélését célozzák: nemcsak az események feltárásával, hanem a rejtett dimenziók (egyéni cselekvések motivációinak, szereplők értékorientációinak) ábrázolásával is. A könyv létrejöttét megelőző több mint tíz éves kutatómunka során interjúk születtek az események résztvevőivel, tanulmányok és könyvek láttak napvilágot a MEFESZ történetére vonatkozóan valamint konferencia előadások hangzottak el a kötet témáját illetően.

A hiánypótló kötet szerzője történettudományi, társadalomtörténeti, ifjúságtörténeti és szervezettörténeti kontextusban is az olvasó elé tárja a MEFESZ történetét, számos forrástípust vizsgálva: levéltári forrásokat, dokumentumokat, sajtóanyagokat, visszaemlékezéseket illetve saját készítésű interjúkat is feldolgozva, melyekből bőségesen közöl részleteket a kiadvány hasábjain, valamint faximile válogatást a könyv mellékletében. A téma eddigi feldolgozásainak szempontjából nem szokványos időkeretet és teret alkalmaz Jancsák Csaba, ugyanis az 1956 októberétől 1957 áprilisáig működő ifjúsági szervezet bemutatását megelőzi az egyetemi hallgatói szervezetek történetét már az 1930-as évektől bemutató fejezet, és nem csupán Szegedre fókuszál, hanem a MEFESZ működését országos viszonylatban is elemzi.

A szerző a kötetben a felsőoktatás autonómiájának és a hallgatók demokratikus cselekvésmintáinak kérdéskörét járja körbe társadalomtörténeti és ifjúságszociológiai aspektusokból, hangsúlyozva az egyetemek sajátos mikroklímáját. A 270 oldalas monográfia a kétszáz oldalas elemzési szakaszának végére bizonyítja az írás bevezetőjében hangsúlyozott kiinduló téziseit: a MEFESZ a DISZ-től függetlenül, a szegedi egyetemisták szabad elhatározásából született meg, alulról építkezett, a közvetlen demokrácia elvein alapult és tanulmányi követelése mellett a magyar társadalom egészére vonatkozó politikai követeléseket is megfogalmazott. Jancsák Csaba hangsúlyozza, hogy a MEFESZ aktivistái nem rendszerkorrekciót, hanem rendszerváltást fogalmaztak meg követeléseikben, s a mozgalom értékvilága egyaránt mutatja a családi körből és az egyetemek hagyományos értékvilágából származó, generációról generációra hagyományozható értékek nyomtatékos jelenlétét. A szerző olyan félreértések tisztázására is kitér, mint például a szervezet nevének helyes feloldása, melyet számos feldolgozás napjainkban is helytelenül alkalmaz. Az 1956. október 16-án, Szegeden alakult MEFESZ rövidítés feloldása helyesen Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége, amely nem azonos, így nem is utóda az 1948-ig működő Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szervezetének.

A kötet szerkezete kronológiai rendezőelvet követve három nagy egységre tagolódik, melyek változó terjedelműek, ugyanakkor korántsem aránytalanok, hiszen a főtéma hangsúlyos szerepének alárendelve valamint előzményeként két rövidebb fejezet olvasható a

MEFESZ eseménytörténetét és a helyi egyetemisták által megfogalmazott gondolatok országos hatáskörűvé válásának folyamatát vizsgáló központi fejezet előtt. A kötet alapcélkitűzéseit és bevezető gondolatait követő *Egyetemi hallgatói szervezetek a harmincas évektől 1956-ig* című, húszoldalas fejezetben Jancsák Csaba a harmincas évektől kezdve tárja az olvasó elé az adott korszakban éppen aktuális egyetemi ifjúsági szervezet működését. „Az egyetemek hagyományos funkciói közé tartozik az értékeremtés és a generációk közötti átadás”,¹ hangsúlyozza a szerző a *Generációkon átívelő értékorientációk* című, második fejezetében. Sík Sándortól Péter Lászlóig, a könyv témája szempontjából 18 értékhordozó egyetemi oktató szakmai életrajza több mint pályakép: kirajzolódnak belőlük azok a látens szálak, melyek a személyek életútjain keresztül az ifjúsági szervezetek közötti kontinuitásra utalnak.

A *Forradalom indítósíkrája* című, a MEFESZ létrejöttét és működését teljes körűen bemutató fejezet kezdő soraiban betekintést nyújt a pártállami diktatúra legkeményebb korszakának, az ötvenes évek elejének felsőoktatásába. Mintegy 130 oldalon keresztül vezeti az események szálát, visszaemlékezésekből és korabeli dokumentumokból bőségesen közreadott idézetekkel a szerző. Az alapvetően eseménytörténeti orientációjú fejezetben a történetmesélésen túl alapos forráselemzéseket olvashatunk, kiemelt hangsúllyal az 1956-os forradalom egyik legfontosabb dokumentumát bemutató, *A forradalom hangjai: az MR D565 számú tekercs története* című alfejezetben. A fejezet közepére, az MEFESZ október 20-i nagygyűlését tárgyaló alfejezetek közé ékelődik be a szervezet 21 aktív tagjának ábécérendes listája, születési (és esetenként halálozási) év megadásával, 1956 őszére vonatkozó szakjával, a MEFESZ-ben való szerepével és a szabadságharc leverése utáni sorsának ismertetésével.

A szerző nem kizárólagosan a Szegeden történt események bemutatására fókuszál, hanem a MEFESZ hatásainak és hatókörének vizsgálatára is sikeres kísérletet tesz, áttekintve és elemezve a forradalom kitöréséig született hallgatói, de alapvetően intézményi szintű követeléseket. Az ország intézményeinek bemutatását a forradalom eseményei szempontjából a legjelentősebbel, a Műegyetemmel kezdi Jancsák Csaba, s zárva a sort a Veszprémi Egyetemmel, összesen 11 intézmény – a szegedi MEFESZ tevékenységének és hírének hatására összehívott – üléseinek követeléseit mutatja be, gazdagon idézve programpontjaikból. Összegzésképp megállapítja, hogy a szegedi MEFESZ követeléseinek jelentős elemeit átvett hazai felsőoktatási intézmények hallgatói egyetértettek a demokratikus átalakulás szükségességében: az ország függetlenségét, politikai és gazdasági reformokat, valamint személyes és kollektív szabadságjogokat követeltek. A MEFESZ-követelések történeti idővonalát és területi kiterjedését követő oldalak után a MEFESZ életének utolsó időszaka, a megtorlás valamint a MEFESZ demokráciakísérletére vonatkozó értékelő megállapítások következnek. A szervezet, amely a közvetlen demokrácia elvei alapján jött létre, már megalakulásakor megfogalmazott a tanulmányi és szociális követeléseken túl, az egész társadalmat érintő, politikai követeléseket.

Jancsák Csaba 2016-os kiadványa hiánypótló kötet, hiszen az eddigi legnagyobb mélységben tárja fel a MEFESZ történetét. Ugyanakkor, ahogy a szerző megfogalmazza a mozgalom történetét bemutató nagy fejezet záró soraiban: a második világháború utáni első, nem alulról építkező hallgatói mozgalom jelentőségét nem az intézményesülés alapján érdemes vizsgálni, hanem az adott történeti pillanatban, a forradalom szempontjából egyfajta katalizátorként való viselkedésében. A könyv nemcsak Szeged története illetve ifjú-

¹ Jancsák Csaba: Az 1956-os forradalom indítósíkrája. A szegedi MEFESZ. Belvedere Meridionale, Szeged, 2016. 43.

ság- és egyetemtörténet szempontjából, hanem köztörténeti vonatkozásban is megkerülhetetlen munka a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége születésének és fő működési idejének hatvanadik évfordulója előtt tisztelegve.² A 2016-ban megjelent monográfiát kiegészíti egy forrásközlő kiadvány, *A Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (1956) életinterjúk tükrében* című, szerkesztett kötet, melyben tíz életinterjú olvasható.³ A könyv alapját képező beszélgetéseket a szerkesztő készítette a szervezet egykori vezetőivel és tagjaival 2012 és 2016 között. Az élettörténetek nem csupán koridézõ visszaemlékezések, hanem képet kapunk az 1956-ban tevékenykedett egyetemi hallgatóság közösségi életéről, társadalmi kapcsolattartásáról és értékorientációjáról is. A szerző az oral history módszerének megfelelően teljes életutakat vonultat fel, a kor társadalmi-szellemi viszonyainak ábrázolásával, kötetlen beszélgetés során rögzített közvetlen gondolatok által.

Képiró Ágnes

² A korábbi MEFESZ-történettel foglalkozó kiadványok közül érdemes megemlíteni Kiss Tamás MEFESZ alapító 2002-es naplószerű visszaemlékezését, Kiss Tamás: *A Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége Szeged – 1956*. Belvedere, Szeged, 2002, valamint Bálint László: *A forradalom virradata. A szegedi MEFESZ története. 1956*. Bába Kiadó, Szeged, 2008. című kötetét, mely az 1945 utáni ifjúsági mozgalmakat kronológiai rendezőelven haladva, 1957-ig tárgyalja, illetve a Jancsák Csaba által szerkesztett *A szegedi szikra. 1956. MEFESZ Szeged* című tanulmánykötetet, (Belvedere Meridionale, 2011), mely a MEFESZ megalakulásának 55 évfordulójára jelent meg, s az öt különböző szerző által jegyzett tanulmányon kívül olvashatunk benne egy beszélgetést Kiss Tamással és egy forrásközlést: a MEFESZ 1956. október 20-ai szervezeti és működési szabályzatát.

³ A Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (1956) életinterjúk tükrében. Szerkesztette: Jancsák Csaba. Belvedere Meridionale, Szeged, 2016.